

Végül néhány szóval szeretnék megemlékezni még arról, hogy a szabad paraszti közösségek gazdálkodásának alapeleme volt a vásározás. Erről a témáról méltán szól külön előadás (Dankó Imre), hiszen e településeket talán mindenekelőtt az különbözteti meg a röghözkötött jobbágytelepülésektől, hogy polgárai szabadabban mozoghattak, s a piaci lehetőségek ismeretében előnyösebben tudták termékeiket értékesíteni, illetve szükségleteiket beszerezni.

Különösen fontos volt ez a kérdés 1920 előtt, amikor a váradi vásárokon az erdélyi árukkal, és kereslettel, a debreceni vásárokon pedig a Felvidék felől érkező kereskedőkkel, iparosokkal találkozhattak az itteni gazdák. Várad elvesztése után valamelyest Berettyóújfalun igyekezett betölteni a vásárcentrum szerepét. Bár gyakran számottevő tömeget vonzottak a kisebb helyi vásárok is, többek közt az évi négy kismarjai *nagyvásár*.

Már szóltunk a Berettyó-völgy gazdáinak az állatok adás-vevéseivel való foglalkozásáról, de a jobb gabonatermelő faluk megtöltötték a vásárvárosok gabonapiacait, 50–100 km-es körzetben árusították a derecskeiek a hagymát, a konyáriak, hajdúbagosiak a dinnyét. Nem is beszélve olyan kézműves termékekről, mint a bi-harnagybajomiak gyékény-, a hencidaiak szalmakalap készítményei, vagy a városiasodó Berettyóújfalun, Derecske szűrszabóinak, szücsmestereinek a munkái.

Mindebből következik, hogy tájunkon a paraszti életforma velejárója volt a vásározás. Főleg maga a gazda szinte egyetlen országos vásárt ki nem hagyott volna. Legtöbbjük pl. az állatvásárokon olyan gyakorlati tapasztalatokra tett szert, hogy a legrafináltabb kupecsek sem tudták becsapni. Az itt szerzett élettapasztalat, jártasság birtokában az itteni emberek mindig büszke öntudattal jártak-keltek a világban. (A kismarjaiak pl. az első világháború végéig sehol sem fizettek vámot!) Ez megkülönböztette őket a szolgai alázatra szoktatott úrbéres jobbágyoktól, zsellérektől. Ezért nem alázkodtak meg sem hivatalos személyek, sem előkelőségek előtt. (Erre a magatartásformára Veres Péter is felhívta a figyelmet egyik írásában.)

Az elmondottak jellemzésére egy saját élménnyel szeretném zárni előadásomat. 10-12 éves gyerek lehettem, amikor édesapámmal egy szekér szénát vittünk árulni a debreceni szénavásártérre. Hajnalban érkeztünk. Mellénk egy hencidai polgár állt be, hasonlóan rakott szekérrel, mint mi. 7 óra körül az illető elővette a tarisznyáját, s elkezdett reggelizni. Éppen akkor jött a helypénzszedő, mellette nyomaték kedvéért valamilyen egyenruhás pénzcsoportos emberrel. Mikor a szekérhez értek, a helypénzszedő a hivatalnok fölényével szólt:

– Kérem a helypénzt!

Mire hencidai atyánkfia mély nyugalommal visszaszólt:

– Nem látja, hogy fröstökölök?!

Azután, mintha mi sem történt volna, tovább folytatta a reggelit. A helypénzszedő pedig eltávozott, s csak kb. egy óra múlva jött vissza, amikor hencidai emberünk szó nélkül kifizette a helypénzt.

DANKÓ IMRE

A BIHARI VÁSÁRÖV TÖRTÉNETE, MAI HELYZETE

Nem földrajzi, gazdaságföldrajzi témakörrel foglalkozom, mint ahogy talán elvárnák, hanem a *vásáröv* fogalmát körüljárva kívánok a *bihari vásáröv* társadalomtudományi sajátságairól, egyes jellemző tényezőiről és azok összefüggéseiről, az alábbiakban összefoglaló képet nyújtani.

Az *árucsere*, a *javak cseréje* társadalmi folyamat, kutatás szempontjából a társadalomtudományi *tárgykör* szerves része. Ezért az árucsere különböző megnyilvánulási formáiban, rendszereiben a javak cseréje törvényszerűségei érvényesülnek, valósulnak meg.

Az árucserenek számos, egymással összefüggő formája alakult ki. Közülük a *vásár* a legösszetettebb és ennek megfelelően a legtöbb változattal is rendelkezik. A magyar nyelvben ezt az összetettséget, változatgazdagságot fejezi ki *vásár* szavunk és számtalan származéka. Idevonatkozóan csak azt kívánom megjegyezni, hogy árucsere történetében, már a honfoglalás előtti időkben az iráni eredetű *vásár* szavunk volt a meghatározó jelentőségű szó, és korántsem a később átvett *piac*. A *vásár* szó magát az árucsere folyamatot jelöli és számos jelentéssel bír, amilyennel a piac nem. Például minden más árucsereformában, még a piacon is *vásárolunk*, nemcsak a boltokban, üzletekben, áruházakban. Nem is szólva arról, hogy a *vásárolni* ige elé helyezett különböző igekötők mily gazdag, sokrétű jelentéstartalmakat képesek kifejezni: bevásárol, levásárol, összevásárol, felvásárol, elvásárol stb. Mégcsak egyet: mindenki előtt ismeretes *vasárnap* szavunk eredete is.

A *vásár* ilyenfajta *definíciójával* azért foglalkozom, mert a *bihari vásáröv* történetéről s mai helyzetéről kell írnom s ahhoz, hogy a (magyar) *vásárövről* szólhassak mindenk előtt tisztában kell lennünk a *vásár* fogalmával.

A *vásár* fogalmának meghatározásához hozzátartozik a *földrajzi*, ha jobban tesszük: a gazdaságföldrajz és a településföldrajz megannyi tényezője.

Ezek közül a *tényezők* közül leglényegesebb magának a vásárnak, az árucsere folyamat *helyének* a meghatározása.

Bár tudatában vagyunk annak, hogy a javak cseréje, és annak részeként az árucsere, a társadalomban *mindig és mindenütt* jelen volt, jelen van ma is és mindig és mindenütt jelen is lesz, amíg társadalom létezik; mégis szükséges a *vásár helyének* a meghatározása. Ugyanis, amíg a javak cseréje és az árucsere különböző folyamatai bárhol lefolyhatnak, addig a vásároknak, mint szervezett intézményeknek meghatározott helyekre, helyszínekre: *vásárhelyekre* van szüksége, közel sem mehet végbe, sőt közel sem alakulhat ki mindenütt, bárhol.

A vásárhelyek kialakulásának földrajzi és társadalmi feltételei voltak minden időben. Ha a vásárhelyek kialakulásának földrajzi feltételeit vizsgáljuk, azt mondjuk, hogy *etnogeográfiai* szempontokat érvényesítünk s ha a vásárhely társadalmi beágyazottságát, történetét és vele kapcsolatosan a vásár *funkcióit* vizsgáljuk, akkor *etnokulturális* vagy a *kulturális antropológia* körébe tartozó kutatásokat végzünk.

Dolgozatom *etnogeográfiai* szempontok alapján készült *etnokulturális* vázlat, vagy még inkább rövid summázat. Ezért is látom szükségesnek ezt a fogalmakat tisztázó – talán messziről indultnak, hosszúnak és talán még unalmasnak is tűnő – bevezetőt, hiszen dolgozatom tárgyáról, a bihari vásárovról, ezek nélkül a fogalmak nélkül érdemben nem lehet beszélni.

A vásárhelyek kialakulásának kérdéseivel legbehatóbban a településföldrajz foglalkozik. A településföldrajz több olyan földrajzi adottságot kutatott fel, amelyek vásárszervező erővel bírnak. A földrajzi adottságok közül ezúttal csupán eggyel kívánok foglalkozni. Ez pedig a *vásáröv*, vagy más, tárgyunk szempontjából talán többet mondó földrajzi elnevezés; a *peremterület* kérdése. Különbözik a két fogalom úgy függ össze, hogy a peremterületeken fejlődtek ki a vásárhelyek legnagyobb számban.

A peremterület lényege az, hogy két, egymástól földrajzilag merőben különböző táj – például hegyvidék és síkság – közötti átmenet-terület, olyan, amiben mindkét ellentétes táj bizonyos sajátosságai jelen vannak; ható tényezők. Az egymástól földrajzilag különböző tájakon más és más éghajlat, más és más vegetáció, illetve fauna, azaz állatvilág; illetőleg összefoglalva más, egymástól eltérő termelési struktúra és velekapcsolatos életmód alakult ki. A peremterületek azért válhattak a legjelentősebb vásárok helyeivé, mert itt, a két különböző földrajzi táj találkozásánál volt legkönnyebb, leginkább adott a két táj egymástól eltérő, de egymást kiegészítő anyagainak, terméseinek és termékeinek a kicserélése.

Bihar megye K. Nagy Sándor megfogalmazásában Biharország, területén észak-déli irányban, a dél-nyírségi homokhátságoktól kiindulva, a Szilágysági hegyek legnyugatibb nyúlványait érintve, a Bihari helység nyugati oldalán elhaladva, a Sárretek mentén, a Körösök síkságra érkezésének helyén át, a Marosig tartó területet vehetjük bihari vásárövnnek, jóllehet mind északon, mind pedig délen több része nem Bihar megyéhez tartozott és ma sem tartozik ahhoz.

A vásáröv észak-déli irányvonalát követve a következő neves vásárhelyekről beszélhetünk: Szatmár–Nagykároly–Érmihályfalva–Debrecen–Székelyhid–Diószeg–Nagyvárad–Berettyóújfalu–Körösszeg–Cséffa–Nagyszalonta–Sarkad–Gyula–Békés–Kisjenő–Borosjenő–Arad–Lippa–Vinga–Temesvár–Versec–Fehértemplom. A felsorolt vásárhelyek területe, környezete már az őskorokban az árucserre jelentős helyei voltak, ahogy arról az ásatások, például obszidián leletei tanúskodnak. A vásáröv kialakulásának meghatározó erejű tényezője volt, hogy a hegyekből hosszabb-rövidebb, mind a vízi, mind pedig a szárazföldi közlekedést-szállítást biztosító, végeredményében *kelet-nyugati irányú* völgyeket és patakokat, folyókat a síkságra kiérve egy, a fentebb említett helységeket összekötő, helyenként több egymással párhuzamosan futó, észak-déli irányú szárazföldi út keresztezte.

Tekintve, hogy az útkereszteződések önmagukban is vásárhelyképző tényezők, nem csodálkozhatunk, hogy területünk főbb útkereszteződéseinél alakultak ki legfon-

tosabb vásárhelyei, mint például *Debrecen, Nagyvárad, Gyula, Arad*. Az útkereszteződések települései, különösen ha azok völgybejáratoknál, folyók mentén, átkelőhelyeknél alakultak ki, egyúttal mint hadászati fontos területek, várak elhelyezésének, várépítkezéseknek is a helyei voltak. Az ilyen településeket a településtudomány úgynevezett *váralja-településeknek* nevezi és önmagában jelentős vásárhelyképző tényezőnek tudja. A bihari vásárövből ilyen váralja településnek vehetjük mindenek előtt Nagyváradot, azután Körösszeget, Gyulát, Aradot, de ha az egész vásárövet nézzük, akkor Szatmárt és Temesvárt is említhetjük. A váralja települések szolgáltak azután mind az állam, mind pedig az egyház megszervezésekor központokként egyrészt úgy, hogy megye, másrészt pedig úgy, hogy püspökségi székhelyek lettek. Idevonatkozóan legbeszédesebb vásárövkünkben *Nagyvárad* története. A feudalizáció előrehaladtával, a királyi birtokok elajándékozásával kialakult hűbéres nagybirtokok, helyesebben uradalmak központjai is területünk ilyen vagy olyan vásárhelyképző tényezővel bíró területeken, illetve településeken, vagy a települések közvetlen szomszédságában alakultak ki. Mint például a *Debreceni család* esetében Debrecen, a *Csáky család* esetében Körösszeg, a *Mágócsy* és a *Corvin család* esetében Gyula stb. A feudalizáció továbbhaladtával ezekből az uradalmi központokká vált vásárhelyekből lakosságuk differenciálódása (kézművesek, kalmárok feltünése) következtében *mezővárosok* (oppidumok) alakultak. A XIII. századtól kezdődően, szinte napjainkig hatóan a vásárügy, az árucserre lebonyolítása a lehető legszorosabban összefügg a mezővárosok alakulásával, életével. Például úgy is, hogy a betelepült, vagy betelepített idegen elemek kiváltságaik élésének keretétől szolgáltak, mint például a bihari vásárövből, a *Berekböszörménybe* települt kereskedő-kalmár böszörmények, mezővárosi szervezetet kaptak vásárszabadalommal egybekötve. A vásárhely és a mezővárosi településforma legkimagaslóbb példája éppen Debrecen, de meg kell említenünk mellette a bihari vásáröv több más, jelentőségben hozzá nem mérhető mezővárosát is, mint vásárhelyet: *Biharnagybajomot, Sarkadot, Cséffát, Székelyhidat, Diószegét, Érmihályfalvát, Komádit, Berettyóújfalut, Derecskét, Kisjenőt, Nagyszalontát*, korábban *Kölesért, Eleket* és *Battonyát*.

Meg kell jegyeznünk, hogy a bihari vásáröv vásárai átvészelték mind a tatárjárást, mind pedig a török hódoltságot. Illetve ez utóbbit addig, amíg a török kiűzése, közelebről Gyula várának felszabadítása érdekében folytatott blokádháború messze területek településeit nem pusztította el. A XVIII. század elején visszaállt települések, s köztük elsősorban a volt mezővárosok, első és legfontosabb feladatuknak tekintették vásárszabadalmaik megújítását, illetve új vásárszabadalmak szerzését.

A XVIII. század elejétől indult korszak a *központosító törekvéseknek* kedvezett. Ez a törekvés a bihari vásárövből azzal járt, hogy a vásárhelyek közül messze kimagaslott és hatalmas vonzáskörzetet épített ki magának *Debrecen, Nagyvárad, Gyula* és *Arad*. Ha a további közigazgatás-alakulást, fejlődést tekintetbe vesszük, a bihari vásáröv földrajzi-közigazgatási alakulásánál figyelemmel kell lennünk arra, hogy 1693-ban Debrecen kivált a Bihar megyei keretéből, szabad királyi várossá lépve elő. Gyula Békés megye székhelye lett, Arad pedig Arad megyéé. A bihari vásáröv fő, vonzáskörzetét tekintve az óriás megye határait is messze túlhaladó, vásárhelyévé Nagyvárad fejlődött. A XVIII–XIX. századi vásárfejlődésben Nagyvárad, mint a térség természetes és történelmi központja, a környező vásárhelyek, kisebb-

nagyobb mezővárosok vásárait is a saját vásáraihoz igazította s azokat saját vásárai elő-, vagy utóvásáraiaként kezelte. Nagyvárad vásárhely-központ szerepét és helyzetét nagyban fokozta egyrészt a Bécs–Budapest–Püspökladány–Nagyvárad–Kolozsvár–Brassó–Bukarest, másrészt a Fiume–Zágráb–Nagykanizsa–Pécs–Baja–Szabadka–Szeged (illetve Makó–Arad–Kisjenő–Nagyszalonta) – Békéscsaba–Gyula–Nagyszalonta–Nagyvárad–Érmihályfalva–Nagykároly–Szatmárnémeti–Munkács–Lemberg vasútvonal megépítése és a két létfontosságú vasútvonal itteni találkozása. A századfordulóra érve elmondhatjuk, hogy Nagyvárad vására a térség, vagy hogy eredeti címüknél maradjunk, a bihari vásárvölgy legkimagaslóbb, szinte egyeduralmat gyakorló vásárává fejlődött.

A bihari vásárvölgy legnagyobb válságát az jelentette és jelenti ma is, hogy a trianoni békediktátumban Nagyváradot a rajta átvezető Fiume–Munkácsi vasútvonallal együtt természetes és történelmi környezetétől elszakították.

Különböztetni kell arról is, hogy a bihari vásárvölgy középkori vásáraitól, vásárhelyeiről Jakó Zsigmond 1940-ben kiadott településtörténeti monográfiája tájékoztat. Az egyes vásárhelyek XVI–XIX. századi vásáraitól a kérdéses helyek helytörténeti monográfiái adnak általában jó, elfogadható képet. Így a debreceni vásárokról Szücs István Debrecen történelme, Gyuláról Scherer Ferenc monográfiája, a nagyszalontaiakról a Rozvány monográfiák, az aradiakról Márki Sándor feldolgozásai; Biharnagybajomról Biharnagybajom újkéletű monográfiája stb. Sajnos, az úrbérrendezés iratait, és azokból a híres 9 pontot vagy kérdést, jobban mondva az azokra adott jobbágy válaszokat sorozatban feldolgozó Takács Péter és Udvari István szerzőpáros a Bihar megyei válaszok feldolgozásával még nem készült el. Pedig ezekből a válaszokból a bihari vásárvölgy XVIII. századvégi vásárait nézve nemcsak fontos, hanem pontos és minden tekintetben megbízható felvilágosításokat kaphatnánk. Minthogy az 1828. évi országos összeírás alapján készült Bácskai Vera–Nagy Lajos-féle, rendkívül sok munkával készült, közgazdasági szemléletű összegzés mennyiségi tényezők figyelembevételével készült, kevésbé alkalmas arra, hogy vásáraink, jelen esetben a bihari vásárvölgy vásárainak életmód alakító, társadalomszervező, a mindennapi népelet egészében betöltött szerepéről, hatásáról képet adjon. A bihari vásárvölgy vásárainak életéről inkább azok a vásármonográfiák, néprajzi igényű vásárismeretetések, leírások tájékoztatnak, amelyeknek a száma különösen az utóbbi három évtizedben nagyon megemelkedett.

A magyar vásárok a XIX. század végére érték el egyfajta fejlődésük és funkciójuk csúcspontját. Körülbelül az 1890-es évektől kezdődően beszélhetünk vásáraink hanyatlásáról. A hanyatlás inkább az úgynevezett kirakodó-, vagy iparcikk vásárookra vonatkozott, mintsem az állatvásárookra. A hanyatlás okául a közlekedés-szállítás korszerűsítését és a gyáripár fejlődését szokták felhozni. Ezt magyarázza az is, hogy legnagyobb kirakodó-iparcikk vásáraink igyekeztek leginkább úgynevezett árumintavásárokká átalakulni. Ilyen átalakulásról a bihari vásárvölgy vásárai közül egyedül Nagyvárad vásárainál beszélhetünk.

A javak cseréje, az árucseré kutatása időközben a néprajztudomány egyik legközpontibb tárgykörévé fejlődött. Az árucserékutatások kimutatták, hogy az árucseré legkülönbözőbb formáit a vásár integrálta leginkább magába. Ezért válhatott az árucseré-kutatások központi részévé a vásárkutatás. A néprajztudomány a vásárok funkciójának feltárásával és kutatásával arra az eredményre jutott, hogy bár a vásár

rok alapvető funkciója az adásvétel, az árucseré maga; számos más, nem annyira gazdasági-gazdálkodási jellegű funkciója a népelet alakulására döntő befolyással bírt. Ilyen funkciókra gondolunk a bihari vásárvölgy vásáraitól kapcsolatban is, mint általános ismeretszerzés, tájékozódás a közeli és távolabbi környék földrajzi, hozzákötődten közigazgatási viszonyaiban.

A vásárolók, akár eladók, akár vevők, vagy csak érdeklődőkről van is szó, bizonyos anyag- és áruismeretre is szert kellett hogy tegyenek. A minőség megállapítása esetenként különböző ismeretágakban való jártasságot követelt meg. Az ár-megállapításoknál, a méréseknél, a különböző pénzek használatánál esetenként nem kis számolási-mérési ismeretekre volt szükség.

A vásárok, mint a falusiak számára legfontosabb találkozási helyek, alkalmak lévén; a hírközlés funkcióit is betöltötték. Igen fontos funkciója volt vásárainknak az újdonságok elterjesztése, a fajtaváltások, az eszközváltások elősegítése. A vásárok sokoldalú társadalmi funkciói voltak; még családiak is (és nemcsak a lányvásárok esetében!). A vásárolók közt találtak egymással régi barátok (iskola-, katona-, esetleg rabtársak), azonos és nem azonos szakmák, foglalkozások képviselői, jó és rossz mesterek, mesterlegények, a gazdagok és a szegények, a kis- és nagybirtokosok, a kis- és nagykereskedők, a kis- és nagyiparosok. Ezek egymás közt leginkább szakmai ismereteiket cserélték ki, de alkalmi voltak vásáraink a politizálásnak is. Tekintve, hogy egy-egy vásáron idegenek, más nyelvet beszélő vásárolók is résztvettek, a vásárok egyik fontos funkciója volt a nyelvtanulás, illetve a legkülönbözőbb interetnikus hatások érvényesülése. Nem is szólva arról, hogy mily nagy szerepe volt egy-egy vásárhely életében az úgynevezett vásári foglalkozásoknak: a kofáknak, a kupeczeknek, a szennaloknak vagy faktoroknak, a hajcsároknak, a fuvarosoknak, az alkalmi szállásadóknak, a vásár rendjére és biztonságára vigyázó hivatalnokoknak (járatkezelők, vásárbírók, helypénzszedők, mérlegkezelők stb.) és a vásár forgalmát szolgáló utak, vasutak, a közlekedés, szállítás szakembereinek. A helyi ipar vonatkozásában a bihari vásárvölgyben is külön kell kezelnünk a hetivásárokat és az országos, vagy nagyvásárokon legyen szabad idegenből származó, onnan jövő iparosoknak árusítaniuk. A hetivásárok általában a felvásárlás és elszállítás céljait szolgálták; az országos, vagy nagyvásárok viszont főleg ellátó, elosztó jellegűek voltak.

Visszatekintve a bihari vásárvölgy vásárait azt kell megállapítanunk, hogy azokon a hegyvidék és a síkság anyagai, terményei és termékei cseréltek gazdát. A hegyvidékről származott például a fa, valamint a kezdetleges faeszközök (vesszőboronák, kosarak, falapátok, gereblyék, különféle nyelek, cséphadarók, kanalak, favillák, dézsák, csebrek). A jó agyaggal bővelkedő fazekasfalvak termékei – az úgynevezett oláh edények – itt kerültek legnagyobb mennyiségben eladásra. Élelmiszerek közül pedig a sajtnak, a túrónak volt itt a legnagyobb piaca. A síkságról pedig élelmiszerek: búza-, vagy kétszeres, esetleg rozs és ezek lisztje, árpa és zab, valamint újabban burgonya és napraforgó kerültek nagyobb mennyiségben a hegyvidéki vásárokra. A káposzta legjobb piaca Nagyvárad volt, de itt találtak vevőkre a nagy mennyiségben vásárra vitt különféle halak, a csik, a baromfiak, különösen a vízi szárnyasok tömegei. A síksági részek falvaiból, mezővárosaiból került a hegyvidék vá-

sáira a legtöbb *szalonna* is. Viszont *gyümölcs* és mindenféle *aszalvánnyal* a hegyvidék látta el a síksági vásárokat.

Ami pedig a kereskedelmet illeti el kell ismételnünk, hogy a bihari vásáröv vásárai egyfajta központjai voltak a középkori só-, bor- és szarvasmarha kereskedelmek.

A vásárok kutatásának nagy elvi eredménye volt annak megállapítása, hogy nincsenek, nem létezhetnek *autarch*, *önellátó* közösségek; hogy a *parasztság sem önellátó* minden, ebbe az irányba ható tevékenysége ellenére sem. A vásárok kutatásának, ezen belül a vásárok kutatásának éppen az a nagy tanulsága, hogy mindjárt az első lépéseknél kiderül a különböző tájak *egymásrautaltsága*, a táji munkamegosztásban való *szükségsszerű kiegyenlítődés*, a táji *ökonómia*.

Azzal, hogy a közlekedési-szállítási viszonyok korszerűsödtek, hogy az ipari nagyvállalatok, gyárak képesek voltak ellátni az egész ország területét iparcikkokkal, hogy a nagykereskedelem eljuttatta a mindenféle árut a legtávolabbi vidékekre is, ezen a táji ökonómián ejtett csorbát. A vásárok hanyatlásához mindezek mellett nagyban hozzájárultak az utóbbi évszázad többször megismétlődő hadi-, vagy kényszergazdálkodási intézkedései éppen úgy, mint a szocialista kereskedelempolitika központi kényszerellátó rendelkezései és gyakorlata.

Ezek után nyilván azt hihetnénk, hogy a vásároknak végleg befellegzett, hogy a bihari vásáröv vásárai is megszűntek; többé nem léteznek. Az elmúlt fél évszázad tényleg sok szigorú vásárromboló, vásárt felszámoló intézkedést, törvényt és rendeletet hozott, amiknek a következtében a vásárok lényegileg meg is szűntek és csak cserekereskedelem, csempészet, feketekereskedelem stb. formájában őriztek meg valamit a múlt oly sokrétű és a vásároknak kiteljesült árucseréjéből. Annál nagyobb volt mindannyiunk meglepetése, hogy a szocialista gazdálkodás megkötöttségeinek első, gyenge lazulásakor azonnal megjelentek a vásározók, az eladók és a vevők, hogy aztán napjainkra, ha nem is valamikori teljességükben, de újra lábra kapjanak – jóllehet sokszor új formákban, új módszerekkel – vásáraink. A bihari vásáröv vásárai is.

BIHARI KUTATÁSOK A HELYTÖRTÉNEZ SZEMÉVEL

Bihar számomra több mint egy kutatási téma, személyes ügy. A lelkem legmélyebb rejtekében megbúvó muzsikaszó, panaszosan sír fel ha rá gondolok: „Most van a nap lemenőben”. A csodálatos emlékeztető Dutka Átkos máriaremetei háza minden zugával, berendezési tárgyával Biharra, Váradra emlékeztetett. E nóta ott tapadt örökre hozzám, beleépülve váradai emlékeimbe. A hatvanas években újból megjelent visszaemlékezése Nagyváradról, Ady koráról a Holnap városa címmel. Természetesen felkerestem, sokszor, hiszen csak néhány utcával laktunk távolabb tőle, a Nagyrét mellett. Dedikációja legkedvesebb emlékeim közé tartozik: „*Karacs Zsigmondnak, hogy őrizze az Ady és az én Váradom emlékét. 967 június Remete Dutka Ákos*”. Beszélgetéseinkben ő az ifjúkorát, én eszmélő gyermekkorom kerestem Váradon. Első szavaim, emlékeim kötnek a Pece-parthoz, a városhoz, a bihari tájhoz. A szőnyegbombázások után Földesre visszatérve kezembe kerítettem fogságban levő apukám könyvesládáját, s kivéve Magyarország térképét a bihari részeket kerestem. Az akkori élmények máig kísérik életemet, érzelmileg és kutatási szempontból is erősen kötődöm, sőt ha mondhatom meghatározóan, az időnként hét vármegyével bővült Partiumhoz. Ma Budapesten lakom Kőbányán, ahol évről évre fel-elevenítik a Szent László hagyományokat, tavaly Tempfli József váradai római katolikus püspök is megtisztelte a rendezvényt. Számomra is lehetővé vált bemutatni bihari, váradai könyvgyűjteményem elsősorban Szent Lászlóhoz kapcsolódó darabjait, több tárlóban elhelyezve a Pataky Művelődési Központ Könyvtárában. Sajnos a határon túli bihari részek helytörténeti jellegű kiadványainak beszerzését illetően eléggé reménytelenek a lehetőségeim. A kutató, legyenek azok egy településre, vagy egy megyére irányulók, nem köthetők zárt közigazgatási határokhoz, nemcsak azért, mert évszázadok folyamán ezek gyakran változtak, hanem mert kiszakíthatatlanok az országos folyamatokból, ahová az élet minden területén szorosan kötődnek. A helytörténet eredményei nélkül pedig nem egyszer légyeres térben találunk magunkat a hazai történetírásban. De maradjunk csak egy szűkebb régióban, ahol lehetőségünk adódik minden települést külön vizsgálni. Az évszázadok folyamán egymás mellett élő falvak, városok esetében teljesen eltérő fejlődést látunk, történelmet ismerünk meg, a kétségtelen egymásra hatás ellenére. Érdemes ezeknek a kapcsolatoknak a vizsgálatára figyelmet fordítani.

Bihar megye Sárreti járása településeinek sokszínűsége meghatározta azok szorosabb, vagy lazább kapcsolatait. Különböző csoportokat állíthatunk össze, akár a birtokosokat, akár a lakosság társadalmi összetételét vesszük figyelembe. A népesség legkisebb történeti egysége a család, a családok élete, mozgása, egy település,